

13.4.2026

Jani Karhu, FT, yliopistonlehtori

Suon kulttuurihistorian tietokortit

Suo 2.0 tutkimushankkeen tavoitteena on ollut turpeen energiakäyttöön liittyvien elinkeinojen ja yhteisöllisten ajattelutapojen uudistaminen Ilomantsissa. Tällaisen uudistamisen on katsottu edellyttävän jaettua tilannekuvaa soiden hyödyntämisen ja suojelun tasapainosta. Tavoitteeseen pyritti kommunikatiivisella, avoimella, osallistavalla ja vakiintuneita ajatustapoja purkavalla tutkimusotteella.

Vakiintuneilla ajatustavoilla on suora yhtymäkohta siihen, millaisena kulttuurisena kokonaisuutena suot ymmärretään ja koetaan, sekä millaisia arvoja tai merkityksiä niihin liitetään. Hankkeen yhtenä osatavoitteena on yhtäältä ollut suon kulttuurihistorian nostaminen aikaisempaa näkyvämmäksi osaksi suokeskustelua ja toisaalta vahvistaa yhteisön kykyä sovittaa uusia ja vanhoja suokulttuureita yhteen paikallistasolla. Tämän ajatellaan tukevan kokonaiskestävyyden toteutumista.

Suon kulttuurihistorian arviointi aloitettiin tutustumalla ilomantsilaisiin suon representaatioihin, toisin sanoen siihen millä tavoin suo ja sen kulttuurihistoria on esillä paikallisella tasolla. Ilomantsista tehdyissä historiategoksissa suo pääsee esiin asianmukaisella mutta suuriin kokonaisuuksiin helposti katoavalla tavalla. Kahdessa historiategoksessa (Björn 1991 & 2006) suon kulttuurihistoria esitellään ja arvioidaan lyhyesti pellonraivauksen, turpeennoston, suo- ja järvimalmin noston sekä suojelukysymysten kautta. Erilaisissa esillepanoissa, kuten Parppeinvaaran runokylän näyttelyissä, suo on ennen kaikkea arvokas ja rikas luonnonympäristö. Ilomantsille tärkeän kalevalaisen runoperinteen esittelyssä suo tulee esille siellä täällä, mutta ei varsinaisena omana aiheenaan.

Sen sijaan karhu on nostettu tärkeäksi ilomantsilaiseksi identiteettieläimeksi. Tämä näkyi hyvin vuoden 2024 Karhu- ja villiruokafestivaaleilla suoritettussa havainnoinnissa. Karhu ja myös karhun kulttuurihistoria ovat näkyvästi läsnä Ilomantsissa mutta suo jää taustalle, eikä sitä nosteta kulttuurisen tarkastelun keskiöön muutoin kuin suojelukiistoissa, ja niissäkin kapeasta näkökulmasta.

Suon ilomantsilaisen kulttuurihistorian representaatioiden arvioinnin myötä oli selvää, että yhteisöllisten ajattelutapojen uudistaminen ja monipuolistaminen edellyttäisi konkreettisia välineitä. Kyse oli myös tutkimuksen ja kehittämistavoitteiden vaikuttavuudesta. Yleisesti ottaen tutkimuksen vaikuttavuudella tarkoitetaan tutkimuksen kykyä aikaansaada tai edistää tavoiteltuja muutoksia ja sen käyttöä esimerkiksi päätöksenteossa ja innovaatioiden kehittämisessä. Vaikuttavuus syntyy, kun tutkimustieto muuttaa päätöksenteon perustana olevaa tietoa ja yhteiskunnassa vallitsevia uskomuksia ja käsityksiä (Schönach, Helenius, Kurki & Salmi 2025).

Ilomantsin ja suon kulttuurihistorian kohdalla ajatuksena oli luoda sellainen työväline, joka olisi käytettävissä jo hankkeen aikana erilaisissa tilaisuuksissa ja mahdollistaisi eräänlaisen intervention paikalliseen suoympäristöön, mutta jäisi Ilomantsiin hyödynnettäväksi myös hankkeen jälkeen.

Koska hankkeen Suomen ympäristökeskuksen osuudessa oli jo laadittu suotietokortit turvesuon jatkokäyttömahdollisuuksista, oli luontevaa hyödyntää samaa lähestymistapaa myös kulttuurihistorian osalta. Kulttuurihistorian tietokortit eivät kuitenkaan keskittyneet pelkästään suohon vaan tavoitteeksi tuli yhdistää mahdollisuuksien mukaan suo ja Ilomantsissa jo näkyvästi esillä oleva karhuteema. Ajatuksena oli, että kortit olisivat mahdollisimman monikäyttöiset. Lähtökohdaksi otettiin, että tietokortit olisivat tarkoitettu kaikille suon, karhun ja Ilomantsin kulttuurihistoriasta kiinnostuneille.

Kortit kokoavat ja esittelevät kuinka suot ja karhu ovat olleet osa ihmisen ja ympäristön välistä suhdetta eri tavoin jo satoja vuosia. Tutkimuksen ja kehittämistoimien vaikuttavuutta tavoiteltiin sillä, että kortteja olisi mahdollista hyödyntää esimerkiksi palvelumuotoilussa, eri alojen tuotekehittämisessä, opetuksessa ja koulutuksessa tai vaikkapa keskustelun virikkeenä. Erityisen huomion sai suon kulttuurihistorian hyödyntäminen matkailussa.

Lähdeaineistona kulttuurihistorian tietokorttien laatimisessa hyödynnettiin tutkimuskirjallisuutta, Ilomantsista kerättyä kansanrunoutta, sanomalehtiaineistoja, Larissa Huohvanaisen keräämää haastatteluaaineistoa, Vaara-Karjalan kulttuuriyhdistyksen vetämän Tassulla on tarina- osahankkeen työpajoissa saatuja kokemuksia, sekä edellä mainittua Ilomantsissa suoritettua havainnointia. Ajatuksena oli kokonaisuus, joka tuo konkreettisesti esille ihmisen ja suon välisen suhteen erilaiset ilmenemismuodot ja vuosisatoja pitkän historian.

Suon kulttuurihistorian tietokorttien ensimmäiset versiot valmistuivat keuhattalvella 2025 ja niitä käytettiin ensimmäisen kerran toukokuussa 2025 Ilomantsissa järjestettyyn ekologiseen suokokeiluun liittyneessä toimintarastissa, jossa Ilomantsin lukiolaisille, Riveria ammattikoulun metsäkoneenkuljettajalinjalaisille sekä mukana olleille paikallisille yrittäjille esiteltiin suon kulttuurihistoriaa autenttisisessa ympäristössä.

Kortit saivat positiivisen vastaanoton ja kokemusten perusteella niitä täydennettiin vielä kahdella kortilla. Suon kulttuurihistorian tietokorttikokonaisuus kattaa kaikkiaan 11 korttia sekä esittely ja lähdeaineistokortit. Kortit 1–4 esittelevät suon ja karhun mytologiaa Ilomantsissa ja vanhoissa tarinoissa, kortit 5–7 keskittyvät suon elinkeinohistoriaan, kortit 8 & 9 esittelevät suon mahdollisuuksia matkailun ja retkeilyn näkökulmasta, kortti 10 arvioi suota kulttuuristen jännitteiden kannalta ja viimeiseksi kortti 11 esittelee ilomantsilaisten suhdetta suohon.

Päivitetyt kortit julkaistiin vuoden 2026 Karhufestivaalien yhteydessä. Kortit olivat näkyvästi esillä hankkeen esittelypisteellä Ilomantsin torilla ja kortit laitettiin saataville Karhufestivaalien verkkosivuille. Festivaalivieraille jaettiin kulttuurihistorian tietokorttien mainoslehtistä. Julkaisun jälkeen tietokortteja on esitelty yleisölle sekä sovellettu käyttöön syksyn 2025 Koitere-Koitajoki foorumin yhteydessä, maaliskuussa 2026 Itä-Suomen yliopistolla Historia- ja maantieteiden laitoksen lounasseminaarissa sekä niin ikään maaliskuussa 2026 hankkeen järjestämässä Ilomantsin yläkoululla pidetyssä monialaisessa koulutustilaisuudessa. Koulutustilaisuudessa 8. ja 9. luokkien oppilaat käyttivät kortteja materiaalina suon kulttuurihistorian työpajassa. Oppilaat heittäytyivät kulttuurihistorian työpajaan kiitettävästi ja työpaja sai opettajilta positiivista palautetta.

Johtopäätöksenä voi esittää, että kortit ovat osoittaneet käytettävyytensä erilaisten esitysten ja toiminnallisten tilaisuuksien taustamateriaalina. Niiden hyödynnettävyyttä esimerkiksi paikallisten yritysten tuote- ja palvelumuotoilun kannalta on vielä haasteellista arvioida, mutta hankkeen kokemukset ovat osoittaneet, että yrittäjillä on rajallisesti mahdollisuuksia itsenäisesti ottaa käyttöön ulkoapäin annettuja materiaaleja. Tehokkaampaa olisi järjestää henkilökohtaisia esittely- ja ideointitilaisuuksia.

Kulttuurihistorian tietokorttien kaltaisella menetelmällä voi tukea paikallista kulttuurista lukutaitoa ja siten vahvistaa yhteisön kykyä sovittaa uusia ja vanhoja suokulttuureita yhteen.

Olennaista on, millä tavoin ja millaisissa tilaisuuksissa tietokortteja sovelletaan ja millaisia kohderyhmiä saavutetaan. Yhtä lailla on tärkeää, että tietokortit jäävät kaikille kiinnostuneille saataville ja kukin voi hyödyntää niitä tarpeensa mukaan.

Suon matkailu ja retkeily ekosysteempipalvelut

Ekosysteempipalvelut:

- Satunnainen ja säännöllinen virkistyskäyttö
- Kansanperinteen uudet ja vanhat uskomukset ja tarinat
- Henkinen ja fyysinen terveys
- Tieteellinen tieto
- Ravinto ja muut materiaalit
- Kulttuurilatuksia tallelle
- Paikan ominaisuudet, äännet ja äänitoiminta
- Eläimet ja kasvilisuus muutoin kuin ravintona tai materiaaliälähteinä
- Suoympäristön vaaliminen
- Matkailun eritasoiset mahdollisuudet

Matkailun tuotemahdollisuuksia:

- Suolunnon teemalliset retket (kasvit, eläimet, kulttuurihistoria, elinkeinohistoria, maisemat/äänimaailma jne.)
- Kulttuurin ja taitteen tapahtumat, näyttelyt ja esitykset
- Suoympäristön ylläpitoon ja hoitoon liittyvät tuotteet ja toiminta
- Paikallishistorian erilaisin teemoihin liittyvät tuotteet: Ilomantsissa suo- ja kalevalainen runous, karhun- ja suon tuotekokonaisuus
- Muutan matkailun mahdollisuudet: kuuuun, mystiikkaan, kansanperinteeseen sekä rikoshistoriaan liittyvät aiheet

Tietokortti 9 esittelee suon matkailu- ja ekosysteempipalveluita

Lähteet

Björn, I. (1991). Suur-Ilomantsin historia: Enon, Ilomantsin ja Tuupovaaran historia vuoteen 1860. Enon, Ilomantsin ja Tuupovaaran paikallishistoriatoimikunta; Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

Björn, I. (2006). Ilomantsin historia. Ilomantsin ja Tuupovaaran historiatoimikunta.

Schönach, P., Helenius, J., Kurki, M. & Salmi, A. (2025). Kohti vaikuttavaa tutkimusta:

kokemuksia ja käytännön neuvoja strategisen tutkimuksen hankkeille. Kestävyytieteen instituutti (HELSUS), Ruralia-instituutti.

Linkki tietokortteihin:

<https://www.karhufestivaali.fi/suo/kulttuurihistoriakortit/>

Kirjoittaja toimii yliopistonlehtorina Historia- ja maantieteiden laitoksella Itä-Suomen yliopistossa.